

[631.162:657.37]:658.114.1

УДОСКОНАЛЕННЯ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

*Т.І.Яворська, докторант, к.е.н., доцент
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ*

Subjects of small-scale business in agriculture and forms of statistical observations of their activity are surveyed. Disadvantages of the statistical account of the population economy are taped.

Рассмотрены субъекты малого бизнеса в сельском хозяйстве и формы статистических наблюдений их деятельности. Выявлены недостатки статистического учета хозяйств населения.

Вступ. У вітчизняній статистиці не всі суб'єкти малого бізнесу у сільському господарстві охоплені статистичними спостереженнями, а ті, які звітують допускають викривлення первинних даних. Сутність і особливості функціонування різних організаційних форм малого бізнесу в сільському господарстві досліджували такі науковці як П.С.Березівський, В.П.Горьовий, Ю.Е.Губені, В.К.Збарський, П.М.Макаренко, М.Й.Малік, В.Я.Месель-Веселяк, О.М.Онищенко, Л.В.Романова, П.Т. Саблук та інші. Разом з тим майже відсутні наукові розробки щодо неузгодженостей статистичної звітності по підприємствам малого бізнесу.

Постановка задачі. До суб'єктів малого бізнесу у сільському господарстві відносяться особисті селянські господарства товарного спрямування, фізичні – особи підприємці, які займаються сільськогосподарською діяльністю, фермерські господарства та сільськогосподарські підприємства. Загальною їх рисою є відповідність нормам чинного законодавства, яке передбачає відносити до малого бізнесу підприємства у яких середньооблікова чисельність за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб, а обсяг річного валового доходу не перевищує 70 млн. гривень. [3]. Проте у вітчизняній статистиці не всі суб'єкти малого бізнесу у сільському господарстві стали об'єктами вивчення.

Результати дослідження. У статистичному збірнику «Діяльність малих підприємств» до 2008 року не враховувалися фермерські господарства, фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності та банки. Інформацію готувалася на підставі державних статистичних спостережень за формами №1-підприємництво (річна) і №1-підприємництво (коротка) - річна “Звіт про основні показники діяльності підприємства” та фінансової звітності, одержаної безпосередньо від малих підприємств усіх організаційно-правових форм господарювання, що займаються підприємницькою діяльністю. При аналізі, наприклад, такого виду економічної діяльності як «сільське господарство, мисливство, лісове господарство», кількість малих підприємств надавалася тільки по сільськогосподарських підприємствах з числом працюючих до 50 чоловік (у 2007 році це 15584 одиниці) [2].

До категорії суб'єктів малого та середнього бізнесу в багатьох розвинених країнах належать також індивідуальні підприємці з правом та без права наймання робочої сили. Враховуючи досвід розвинених країн до категорії суб'єктів малого та середнього бізнесу в багатьох розвинених країнах належать також індивідуальні підприємці з правом та без права наймання робочої сили. Враховуючи досвід розвинених країн статистичний збірник «Діяльність малих підприємств» за 2008 рік побудований з урахуванням положень Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької

діяльності" від 18.09.2008 № 523-VI в частині змін до Господарського кодексу України стосовно критеріїв визначення малих підприємств і враховує більший масив статистичних даних. Крім традиційних даних державного статистичного спостереження за фф. № 1-підприємництво (річна), № 1-підприємництво (коротка) - річна "Звіт про основні показники діяльності підприємства" та фінансової звітності, отриманих безпосередньо від малих підприємств (без урахування банків та установ, що утримуються за рахунок бюджету) у ньому також використані дані державного статистичного спостереження за ф. № 2-ферм (річна) "Основні показники господарської діяльності фермерського господарства" та адміністративні дані Державної податкової адміністрації України щодо діяльності фізичних осіб-підприємців.

Усі статистичні показники наведені в цінах і за методологією відповідного року та деталізовані за видами економічної діяльності згідно з Класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД), затвердженою наказом Держспоживстандарту України від 26.12.2005 № 375, яка гармонізована з Класифікацією видів економічної діяльності Європейського Союзу (NACE, Rev.1.1 – 2002).

Включення фермерських господарств та фізичних осіб – підприємців дозволяє суттєво підвищити відсоток підприємств малого бізнесу в сільському господарстві. Порівняння статистичних показників до і після внесення змін показує, що у 2006 році частка суб'єктів малого бізнесу у сільському господарстві збільшилася на 1,6%, у 2007 році - на 2,5 %. За даними анкетного опитування представників малого бізнесу у сільському господарстві Запорізької області зі 100% респондентів, 32% складають фізичні особи-підприємці, 38% – особисті селянські господарства, 20% – фермерські господарства та 10% складають сільськогосподарські підприємства. Таким чином не є об'єктом статистичного обліку діяльність такі дрібних бізнесових структур у сільському господарстві як особисті селянські господарства, які згідно відповідного закону не мають статусу юридичної особи.

Вітчизняна статистика трактує категорію особисті селянські господарства як домогосподарства, місце проживання яких зареєстровано на території сільських населених пунктів і членам яких відповідно до чинного законодавства надані земельні ділянки з цільовим призначенням "для ведення особистого селянського господарства" (включаючи ділянки, які були надані раніше з цільовим призначенням "для ведення особистого підсобного господарства")

У науковій літературі сьогодні відсутні чіткі критерії та поняття, які би визначали сутність господарств населення та особистих селянських господарств. Відповідно до наукового підходу до господарств населення відносять особисті селянські господарства, виробників сільськогосподарської продукції на присадибних ділянках, на ділянках колективного і індивідуального садівництва, колективного й індивідуального городництва на дачних ділянках. [1. с.3]. Водночас, у статистичному щорічнику «Сільське господарство України за 2008 рік» стверджується: «Господарства населення – домогосподарства, що здійснюють сільськогосподарську діяльність як з метою самозабезпечення продуктами харчування, так і з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції. До цієї категорії виробників віднесені також фізичні особи-підприємці, які провадять свою діяльність у галузі сільського господарства» [4]. Тобто особисті селянські господарства згідно першого визначення є складовою господарств населення, а фізичні особи – підприємці згідно визначення у статистичному збірнику також належать до категорії господарств населення.

Відповідно до іншого визначення у статистичному збірнику «Сільське господарство України за 2008 рік» - «Домогосподарство (господарство населення) – сукупність осіб (або одна особа), які проживають разом в одному житловому приміщенні (його частині), ведуть спільне господарство, мають спільні витрати на утримання житла, харчування тощо» [4]. Тому некоректно, на нашу думку, при аналізі статистичних показників оперувати виключно категорією особистого селянського господарства, тим більше, що довгий час була відсутня і достовірна статистична інформація щодо їх діяльності у країні. Тільки починаючи із 2004 року, органами державної статистики була впроваджена нова система організації проведення систематичних та вибіркового обстежень населення (домогосподарств). Сьогодні створена і діє єдина уніфікована мережа працівників статистичних відділів, які проводять одночасно три базових вибіркового обстеження: умов життя домогосподарств, економічної активності населення та сільськогосподарської діяльності господарств населення у сільській місцевості.

Проте недоліком інформації, яка приводиться, зокрема, у аналізі сільськогосподарської діяльності господарств населення є її відсутність для розрахунку вартісних показників діяльності домогосподарств (собівартість, прибуток, рентабельність). Також відсутня інформація про вартість платних послуг, які надають сторонні особи під час обробітку земельної ділянки, кількість праці, яка затрачається на виробництво того чи іншого виду сільськогосподарської продукції тощо.

Сучасна статистика випускає статистичний бюлетень "Основні сільськогосподарські характеристики домогосподарств у сільській місцевості в 2008 році", який вміщує підсумки розробки даних вибіркового обстеження сільськогосподарської діяльності домогосподарств сільської місцевості за програмою базового інтерв'ю. Обстеження охоплює всі регіони і райони України. В ньому беруть участь 29,5 тис. (або 0,5%) сільських домогосподарств, на які припадає 1,5% земель домогосподарств у сільській місцевості. Обрані домогосподарства представляють усю сукупність наявних домогосподарств (господарств населення) країни, місце проживання яких зареєстровано на території сільських населених пунктів і які мають земельні ділянки. [4].

Зокрема, в даному виданні наведені середні та відносні показники, які характеризують виробничі ресурси домогосподарств у сфері сільського господарства – землю, наявність худоби та птиці, господарських споруд і техніки тощо. Крім того, представлені деякі дані щодо складу членів домогосподарств та голів домогосподарств, застосування певних прийомів та заходів для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, залучення найманих працівників.

У розвинених країнах світу аналогом вітчизняних особистих селянських господарств є домогосподарства, які займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, але не можуть бути віднесені до категорії фермерських господарств відповідно до норм чинного законодавства. У США до них відносять домогосподарства, обсяг реалізації продукції в яких не перевищує 1000 доларів. У країнах ЄС господарствами населення вважаються ті виробники сільськогосподарської продукції, чиє землекористування не перевищує 1 га сільськогосподарських угідь. Аналогічним критерієм користуються більшість інших європейських держав, зокрема – колишні соціалістичні країни Центральної та Східної Європи (Польща, Чехія, Словаччина, Болгарія, Угорщина). У Німеччині до господарств населення відносять домогосподарства, які мають менше від або 1 га сільськогосподарських угідь, або 3 корів,

або 8 голів молодняка великої рогатої худоби на відгодівлі, або 8 свиней, або 50 овець, або 200 курей-несучок, або 0,3 га садів і виноградників, або 0,1 га теплиць, а при поєднанні різних видів діяльності – менше від середньої вартості товарної продукції з 1 га сільськогосподарських угідь по країні [1. с.40]. .

Частка домогосподарств, які займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, в загальному обсязі її виробництва в розвинених країнах світу надзвичайно мала і вони не мають значного впливу на стан агропродовольчого ринку. Відповідно у більшості країн не проводиться моніторинг розвитку цих господарств та не збирається відповідна статистична інформація. У нашій країні питома вага виробництва валової продукції в господарствах населення в загальному обсязі виробництва в усіх категоріях господарств у 2008 році складала 54,0 %, у тому числі продукції рослинництва – 50,5 %, продукції тваринництва – 59,7%.

Висновки. Процес інтеграції України в світове господарство передбачає інтенсивний розвиток підприємств малого бізнесу. В цьому плані потребує вдосконалення статистичної звітності, яка не завжди, або на вибірковій основі охоплює всі суб'єкти малого бізнесу, особливо у такій специфічній галузі як сільське господарство. Тому, на нашу думку, це вдосконалення передбачає:

- чітке розмежування категорій господарств населення та особистих селянських господарств, або законодавче закріплення єдиного визначення;
- для проведення більш достовірного моніторингу розвитку господарств населення розширити їх статистичну вибірку та перелік показників діяльності;
- господарства населення (особисті селянські господарства), які мають товарний характер, включати до переліку суб'єктів малого бізнесу виду економічної діяльності «сільське господарство, мисливство, лісове господарство»

Список використаної літератури

1. Господарства населення: продуктивність, ефективність, перспективи /Відп. ред. член-кор. УААН Б.Й.Пасхавер. – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2003. – 100с.
2. Діяльність малих підприємств, 2008. Статистичний збірник. / За редакцією І.М. Жук / - К: Державний комітет статистики України, 2009 - 181с.
- 3.Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності» від 18.09.2008р. №523-VI // Відомості Верховної Ради України від 06.02.2009 - 2009р., №6
- 4.Сільське господарство України: статистичний збірник за 2008 рік / за ред.. Ю.М.Остапчука – К.:Держкомстат України, 2009. – 369с.